

ULUSAL GÖZLEMEVİ KURULUŞ ÇALIŞMALARI

Prof.Dr. Zeki ASLAN

Akdeniz Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Fizik Bölümü

Prof.Dr. Abdullah Kızılırmak Sempozyumu

3 Aralık 1993, Bornova-İZMİR

Prof.Dr. Abdullah Kızılırmak, 15 Kasım 1982 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde ".....neden Doğuda zaman zaman, yer yer oluşan bilim ocakları, bilimciler topluluğu daha da güçlenerek sürüp gelmemiştir? Bu kötü bir yazgı mıdır yoksa nedenleri mi var" diye sorar ve ekler: "Derler ki bilim nazlı bir kuşa benzer. Ürkütmeye gelmez. Bir giderse de kolay kolay oraya gelmez." Doğudaki durumun bu görüşü doğrular nitelikte olduğuna inanan Prof. Kızılırmak, Kandilli Rasathanesinden başlayarak geriye doğru bir gezinti yapar, kurulup yok olan ya da yok edilen gözlemevlerinden söz eder. Sanki Ulusal Gözlemevimizin olmayışına hayıflanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyetinde, Astronomi Dalında birinci kuşak üniversite mezunlarının kendileri üniversite hocaları olduktan sonra Ulusal Gözlemevi ülkemizde konuşulmaya başlandı. O gün bugündür konuşuyoruz! İzmir'de ayrı konuşuldu, İstanbul'da ayrı. İzmir'de Prof.Dr. Abdullah Kızılırmak'ın, İstanbul'da Prof.Dr. Nüzhet Gökdoğan'ın, üniversite olanaklarıyla şehirlerden uzak gözlemevleri kurma girişimleri; maddi olanaksızlıklar, biraz da fikir ayrılıkları nedeniyle, bir sonuç vermedi. Türkiye'de Astronomiyi geliştirmek için 1978 yılına kadar sergilenen arayışlar, TÜBİTAK'ın da katkısı ile, Ulusal Gözlemevi fikri etrafında birleştirildi. 26 Mayıs 1978 de TÜBİTAK'da yapılan bir toplantıda üst örgütlenmenin yararlılığında ve üst örgütün çekirdeğinin Ulusal Gözlemevi olması gerektiğinde fikir birliği oluştu (Toplantıya katılanlar: Nüzhet Gökdoğan, Abdullah Kızılırmak, Dilhan Eryurt, Zeki Tüfekçioğlu, Hakkı Ögelman, Tarık Gökmen, Sezai Hazer, M. Emin Özel ve Erden Soy Türk). Haziran 1979 da TÜBİTAK desteğinde bir Uzay Bilimleri Araştırma Ünitesi kuruldu. Bu ünite çerçevesinde Ulusal Gözlemevi yer seçimi çalışmaları başladı.

Bu çalışmaların ayrıntılarına girmeyi gerekli görmüyorum. Ancak dört yıl süren yer seçimi çalışmalarına ülkemizdeki tüm astronomların katıldığını vurgulamalıyım. 1982-1986 yılları arasında, önceden seçilen

dört ayrı dağda, gece ve gündüz bulutluluk, sıcaklık, nisbi nem, rüzgar hızı ve yönü gibi meteoroloji gözlemleri ile yıldız görüntüsünün yer atmosferi tarafından oluşturulan açısız çapı, bir başka deyişle "astronomik görüş" ölçümleri yapıldı. (Bir nokta kaynaktan gelen ışık, atmosferden geçerken optik yolda kırılma indisindeki düzensiz değişimler nedeniyle dağılır ve nokta kaynak sonlu açısız çap altında görülür.) Ölçülen kemiyetlerin günlük, aylık ve yıllık değişimleri incelendi ve dağlar karşılaştırıldı. Karşılaştırma sonunda, Antalya ili içinde Beydağlarında 2547 m yükseklikteki Bakırlitepe'nin hemen her bakımdan üstün olduğu görüldü. Sonuçlar yurtiçi ve yurtdışı yayınlarla duyuruldu.

Ne yazık ki değişen TÜBİTAK yönetiminin Ulusal Gözlemine bakış açısı farklı olduğu için 1991 yılına kadar kuruluş çalışmaları konusunda bir şey yapılamadı. Yönetim yeniden değiştikten sonra, 1992 de Ulusal Gözleminin kurulması DPT destekli projeye dönüştürüldü. Bugünkü TÜBİTAK yönetimi Ulusal Gözlemine tam destek vermektedir.

Ulusal Gözlemevi çalışmalarının son durumunu şöyle özetleyebilirim:

Bakırlitepe'de 106 dönümlük bir alanın mera durumundan çıkarılıp TÜBİTAK'a tahsisi son aşamasına gelmiştir. TÜBİTAK'ın Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile yaptığı protokol çerçevesinde, Bakırlitepe'ye yol yapılmaktadır. Zirveye ulaşmak için 2 km yol kalmıştır.

Hollanda'nın Utrecht Üniversitesinden gözlem zamanı karşılığı verilen 40 cm ayna çaplı bir teleskop ve fotometresi Antalya'ya getirilmiştir. Rusya'da yapımı biten, yine gözlem zamanı karşılığı verilen 150 cm çaplı bir başka teleskop Haziran 1994 de Antalya'ya gelecektir. Bakırlitepe için alt ve üst yapının projelendirme çalışmaları TÜBİTAK'ça yürütülmektedir.

Gözlemevlerinin kurulması, teleskopların çalışmaya başlaması yetmez. Gözlemsel Astrofizik ileri teknolojisinin çoğunu kendisi üretir. Kullanılan aletleri üreten, koruyucu bakımını yapan, yeni alet geliştirebilen teknik eleman yetiştirilmedikçe "birinci lig"de oynamak olanaksızdır.